

Køn, Kommunikation og erhvervsuddannelser

Lehn-Christiansen, Sine; Lykke, Jette; Rasmussen, Annelise

Publication date:
2012

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Lehn-Christiansen, S., Lykke, J., & Rasmussen, A. (2012). *Køn, Kommunikation og erhvervsuddannelser*. Landsorganisationen i Danmark.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

KØN

kommunikation
og erhvervsuddannelser

Landsorganisationen i Danmark

Køn, kommunikation og erhvervsuddannelser
Udgivet af LO, Landsorganisationen i Danmark.

Tekst: Sine Lehn-Christiansen, RUC
i samarbejde med Jette Lykke , LO og
Annelise Rasmussen, 3F

Foto af unge: Territorium

Layout: LO

Print: FOA

København, september 2012

LO-varenr.: 4800

ISBN-tryk: 978-87-773-5234-8

ISBN- elektronisk: 978-87-773-5236-2

KØN

kommunikation og erhvervsuddannelser

Landsorganisationen i Danmark

Indhold

Forord 3

Indledning 5

Kønsmærkede uddannelser og erhverv 5

Køn og kompetencer 6

Køn og kommunikation 8

Køn i kommunikationen om uddannelse og erhverv 9

Fire fortællinger om valg af uddannelse og erhverv 9

Mads og Katrine – historier om at vælge traditionelt eller utraditionelt 9

Når kønnet larmer 11

Matematik er for drenge – og for Katrine 13

Mekanikermænd 13

Dorthe og Rasmus – Historier om køn og madlavning 15

Passion eller praktik? 15

Pas på de stereotype fortællinger 16

De knap så gode eksempler 18

De gode eksempler 23

Rollemodellerne 23

Fotografiet 24

Projektet 25

Det virtuelle univers 26

Aviskampagnen 26

Karrieretesten 27

Jobbeskrivelsen 27

Tjekliste 29

Ordliste 32

Læs mere 32

Referencer 32

Forord

LO har gennem flere år beskæftiget sig med det kønsopdelte arbejdsmarked – og det kønsopdelte uddannelsesvalg der går forud.

Og hvad dækker disse begreber så over?

Det kønsopdelte arbejdsmarked dækker over det fænomen at langt de fleste af os arbejder i fag, i arbejdsfunktioner, i brancher og på arbejdspladser hvor langt de fleste kolleger er enten kvinder eller mænd. SoSu-assistenten har kun sjældent en mandlig kollega – og mureren er heldig hvis han har en kvindelig kollega på byggepladsen.

Der er ikke mange tegn i tiden på at de unge vælger anderledes end generationerne før dem, dog er pigere lidt bedre til at forsøge sig i mandefag, end drenge er i kvindefag. Det omtaler vi som de kønsopdelte uddannelsesvalg.

Vi har i særdeleshed haft kik på malerfaget. Det er et af de få LO fag, der har udviklet sig markant; halvdelen af de unge på uddannelsen er kvinder og en tredjedel af malere der arbejder indenfor faget, er kvinder.

Vi har undersøgt hvorfor – og kortlagt en række barrierer og muligheder i forhold til at 'friste' og inddrage det underrepræsenterede køn, navnlig med fokus på Erhvervsuddannelserne. (LO Dokumentation 2, 2009, www.lo.dk)

Og en af de åbenlyse barrierer er, at man

i vejledningen af de unge mennesker og i sin måde at kommunikere fag og uddannelser på, ofte er meget traditionelle og derfor bidrager til at cementere kønsopdelingen.

Derfor har LO bedt Sine Lehn-Christiansen, kønsforsker på RUC, om at give sit bud de gode og mindre gode eksempler. Hun har gennem mange år beskæftiget sig med kønsopdelingen i uddannelsessystemet.

Målgruppen for denne folder er alle der beskæftiger sig med unge og erhvervsuddannelser, medlemmer af de faglige udvalg, uddannelsesudvalgene, erhvervsvejledere og ansatte på erhvervsskoler. Og alle andre interesserede, naturligvis.

God Læselyst
Lizette Risgaard, LO

Indledning

Køn er en betydningsfuld faktor i forbindelse med valg af uddannelse og erhverv. Både uddannelsesvalget og arbejdsmarkedet i Danmark er kendetegnet ved en høj grad af kønsopdeling. En af årsagerne til kønsopdelingen er, at unges valg af uddannelse og erhverv påvirkes af samfundsmæssige forestillinger om, hvilke job der passer til henholdsvis kvinder og mænd. Forestillingerne om, at der er noget arbejde, der er kvindeligt og noget der er mandligt, kan spores langt tilbage i tiden. Helt op i 1900-tallet var det almindeligt at betragte mænd og kvinder som hinandens grundlæggende modsætninger. Mænd blev set som aktive og udadvendte, kvinder betragtet som passive og optaget af 'nære ting'. Opfattelsen af de to køn som hinandens modsætninger eksisterer stadigvæk i vores kultur, selvom virkelighedens mænd og kvinder langt fra altid passer ind i denne snævre opfattelse.

Kønsmærkede uddannelser og erhverv

Én af de måder det gammeldags syn på køn stadig trives, er i vores syn på arbejdet. De allerfleste erhverv og arbejdsfunktioner vil være 'kønsmærkede' som enten 'feminine' eller 'maskuline'. At et fag har et kønsmærke betyder, at man forbinder faget med enten mænd eller kvinder. Man kan næsten tale om, at *et fag har et køn*. De fleste vil have en klar fornemmelse af et fags kønsmærke. Fx vil de fleste forbinde sosu-faget med kvinder og murerfaget med mænd – også selvom vi godt ved, at der findes mandlige sosu-hjælpere og kvindelige mu-

**Mennesker er forskellige.
Der er ingen automatisk eller naturlig sammenhæng mellem en kompetence og et bestemt køn!**

rere. Et fags "køn" kan forandre sig over tid, fx er malerfaget gået fra at være maskulint til også at være feminint i takt med, at der siden 1980'erne er kommet flere kvinder i faget (LO 2009). Også på tværs af kulturer og landegrænser kan et fag 'skifte køn', fx er håndarbejde i visse mellemøstlige lande maskulint, mens håndarbejde i den vestlige del af verden oftest opfattes som kvindeligt. Omvendt varetages bygning af huse og ufaglært jord- og betonarbejde primært af kvinder i dele af Asien. Og mændene fylder godt blandt italienske sygeplejersker.

Et fags kønsmærke handler om andelen af mænd og kvinder, der arbejder inden for faget, men også om, hvordan vi forstår de arbejdsfunktioner og kompetencer, der er knyttet til det pågældende område. De fleste vil forbinde omsorg med kvinder (endda i en grad, at nogle påstår at omsorg er medfødt kvindelig kompetence, der er direkte afledt af evnen til at føde børn), men de fleste forbinder teknisk kunnen med det mandlige køn. Selve ordet er i visse tilfælde kønsmærket. Vi kalder det fx sundhedsplejerske, sygeplejerske, vognmand og arbejdsmand.

Køn og kompetencer

Et fags kønsmærke smitter også af på den måde, vi forstår og opfatter arbejdsfunktioner og de kompetencekrav et fag rummer. Et eksempel er sygeplejerskefaget, som de fleste forbinder med evnen til at yde omsorg for andre. Historisk set er sygeplejerskefaget et pleje/omsorgsfag, idet alt hvad der havde med medicinsk behandling at gøre, historisk set var lægens ansvar. Men udviklingen inden for behandling og pleje betyder, at indholdet og arbejdsfunktionerne indenfor sygeplejefaget har ændret sig voldsomt. I dag er en stor del af plejen og den direkte omsorg videregivet til bl.a. sosu-assisterne, mens sygepleje er blevet en selvstændig profession og ikke blot en praktisk medhjælp til lægen. Sygeplejerskens arbejdsfunktioner bliver stadig mere tekniske, ledelsesorienterede og administrative. Man kan altså sige, at indholdet i sygeplejerskefaget er blevet mere og mere 'maskulint'. Men det betyder ikke, at fagets kønsmærke ændrer sig i samme retning, og der er stadigvæk problemer med at tiltrække mænd til dette og andre fag, der traditionelt har været set som kvindelige.

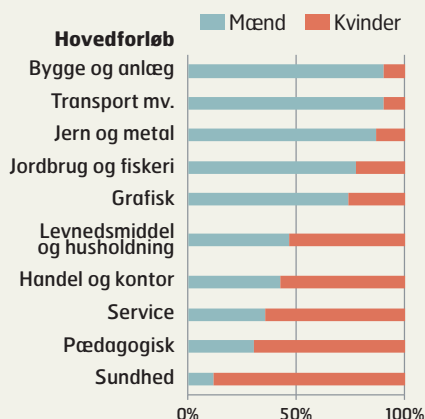
Et andet interessant eksempel er et fag som (falc)-redder, der i manges øjne er et maskulint fag – også selvom falcreddere har direkte patientkontakt og pleje og omsorg som en af deres kernekompetencer, og på den måde har mange fællesstræk med både sygeplejersker og sosu-assisterne. Men det er udrykningen, arbejdstøjet og den hurtige bilkørsel, der gør at faget af de fleste betragtes som meget maskulint.

Lægeprofessionen er et eksempel på et fag, der over en længere årrække har været i gang med at 'skifte køn'. Fra at være et fag, hvor kvinder ikke havde adgang, er der i dag tale om et fag med en lige kønsfordeling. Selvom der indenfor LO-området også er sket store forandringer i kønsfordelingen, fx indenfor malerfaget, er kønsopdelingen stadigvæk en realitet.

Selv om både mænd og kvinder har adgang til alle uddannelser og er frit stillede til at søge alle jobs, så vælger mange unge meget kønstraditionelt.

Selv om både mænd og kvinder har adgang til alle uddannelser og er frit stillede til at søge alle jobs, så vælger mange unge meget kønstraditionelt.

Kønsopdelingen på hovedforløb på erhvervsuddannelserne

Kilde: Danmarks Statistik, statistikbanken.dk/U24

Køn og kommunikation

Køn er en del af vores sprog. Vi taler om at noget er 'tøset' og for få år tilbage var udtrykket 'herresejt' en del af manges hverdagsprog. Både kvinder og mænd kan være 'tøsedrenge', mens det kun er piger, der får betegnelsen 'drengepige' – som regel fordi de interesserer sig for ting, som vi forbinder med mænd og maskulinitet. En bil kan være en 'konebil' (og det er sjældent et kompliment) og en hver 4 årig vil med stor sikkerhed kunne inddele børnehavens farveblyanter i enten pige- og drengefarver. Hvis noget er 'kønsløst' betyder det, at det er kedeligt og uden bid, mens det 'kræver sin mand', at blive kæreste med en 'isdronning' eller en 'karrierекvinde'. En 'iskonge' eller en 'karrieremand' er der derimod ingen, der har hørt om. En rød bøf, grillpølser og en håndbajer er maskulint, mens kage til kaffen, salat og kildevand er feminint.

Køn er i vores sprog og vi bruger vores forståelser af køn til at tale om hinanden og den verden vi lever i

Som eksemplerne viser, er de måder, vi bruger køn i sproget, ikke neutrale. At kalde nogen for 'en tøsedreng' er sjældent en kompliment, men det det kan godt være attraktivt at være en 'drengepige'. Vi bruger køn til at give betydning og værdi til det vi taler om, og ikke sjældent er det sådan, at vi bruger ord som vi forbinder med et maskulint univers til at signalere, at noget har positiv værdi, mens en antydning om at noget er 'feminint' langt fra altid er positivt – i hvert fald ikke hvis det kobles til en mands personlighed eller handlinger.

Køn er også på spil i vores kommunikation om uddannelse og erhverv. Fx taler vi om, at fag og kompetencer er 'hårde' eller 'bløde'. Vi

"Kønsmærket vil ofte komme til udtryk, når vi formidler viden om faget til de unge job- og uddannelsessøgende"

forbinder 'hårde' kompetencer med maskulinitet og mænd, og 'bløde' kompetencer med det feminine og kvinder. Hårde kompetencer har ofte at gøre med maskiner og teknik, mens bløde kompetencer handler om mennesker og omsorg. De fleste vil betegne murearbejde som en 'hård' kompetence og omsorg som et 'blødt' fag.

De fleste fag og job indeholder funktioner eller kompetencer som vil kunne beskrives som både 'hårde' og 'bløde', men ofte har vi kun blik for den ene side af sagen. Om vi opfatter et fag som enten 'hårdt' eller 'blødt' har ofte noget at gøre med fagets historie og det betyder noget for, hvem vi synes passer ind – om det er mænd eller kvinder, der betragtes som de bedst egnede. Den 'rigtige' havnearbejder eller den 'rigtige' kantinemedhjælper.

Oftest vil vores opfattelse af et fags kønsmærke få indflydelse på, hvordan vi taler om det. Kønsmærket vil ofte komme til udtryk, når vi formidler viden om faget til de unge job- og uddannelsessøgende. Man kan sige, at køn tit virker bag om ryggen på os, for oftest er vi slet ikke klar over at vi også siger noget om køn, når vi formidler viden om en uddannelse eller job. Det kommer snigende, hvad enten vi vil det eller ej.

Oftest er vi slet ikke klar over at vi også siger noget om køn, når vi formidler viden om en uddannelse eller job

Et eksempel på dette er sosu-kampagnen, der er en del af 'brug for alle unge' initiativet. Formålet med kampagnen er at få flere unge med anden etnisk baggrund til at vælge en sosu-uddannelse. Kampagne-sitet, og det tilhørende materiale til forældre, vejledere og unge, er lækkert designet og gennemtænkt – der er flotte billeder af unge med ikke-vestlig udseende. Man kan fx downloade et særligt sosu-logo til mobiltelefonen. Der er bare lige én detalje; alle de unge på billederne og i rollemodels-fortællingerne er unge kvinder. Og mobil-logoet er et orange og lilla hjerte – det er med andre ord hyper-feminint. Intentionen har næppe været at skræmme unge mænd væk – men mon ikke det er det reelle resultat af kampagnen her? Det er i hvert fald svært at forestille sig, at mænd, uanset hudfarve, får blod på tanden og lyst til at blive sosu'er på baggrund af et romantisk, orangelilla univers. Det er heller ikke svært at forestille at mange piger heller ikke lader sig friste af dette feminine udtryk.

Køn i kommunikationen om uddannelse og erhverv

I dette afsnit skal vi se nærmere på, hvordan køn ofte bliver en del informationen om en uddannelse eller et job – også selvom det slet ikke er meningen.

Information om uddannelser og valg af erhverv findes mange steder; hos uddannelsesinstitutionerne, de faglige udvalg og på store net-baserede vejledningsportaler. Vi har valgt at vise

en række eksempler med forskellige afsendere. Eksemplerne er udvalgt, fordi de kan bruges som illustrationer af gode og mindre gode måder at kommunikere om uddannelse, fag og køn. Der er derfor også eksempler, som ikke er taget med og dermed brancher og uddannelser, der ikke er nævnt. Pointerne vil dog ofte kunne overføres til andre områder end de nævnte.

Fire fortællinger om valg af uddannelse og erhverv

De eksempler vi nu skal kigge nærmere på, er hentet fra den nationale uddannelsesportal ug.dk, hvor der findes oplysninger om samtlige uddannelsesmuligheder til uddannelsessøgende, deres forældre og vejledere. Sitet rummer også en lang række af portrætter af unge og voksne. Formålet med portrætterne er, at fortælle om uddannelserne og livet som studerende og om erfaringer med job og arbejdsmarkedet. Én af pointerne med at vælge netop disse historier er netop, at de ikke er fortalt med henblik på at sige noget om køn, og derfor kan ses som en karakteristiske for den måde, som man typisk formidler viden om uddannelser og job til de uddannelsessøgende. Vi skal møde fire unikke historier, som alle findes ug.dk – det er historierne om Mads', Katrines, Dorthes og Rasmus' uddannelsesvalg.

Mads og Katrine – historier om at vælge traditionelt eller utraditionelt

Katrine læser på teknisk gymnasium og Mads er for nyligt blevet færdig med sin uddannelse som mekaniker. Historien om Mads begynder sådan her:

"Mads Poulsen er automekaniker. Han kan især godt lide at arbejde med nyere biler, og han vil gerne lære endnu mere om el og diesel. Han er også glad for samværet med kollegerne." (ug.dk)

Mads har foretaget et kønstraditionelt valg af uddannelse og erhverv – Mekaniker er et maskulint kønsmærket fag. Mads' valg af uddannelse og hans køn passer til vores forventninger. Af samme grund er køn heller ikke noget, der adresseres direkte, når historien om Mads skal fortælles. Anderledes forholder det sig, når Kathrines historie skal fortælles. Kathrines historie begynder sådan her:

"Kathrine har valgt teknisk gymnasium selv om der kun er få piger i klassen. Hendes plan er at læse til civilingeniør." (ug.dk)

I Kathrines tilfælde er der en overraskende sammenhæng mellem køn og uddannelsesvalg og det kan være forklaringen på, at køn rykker frem i første linje af hendes historie. Hvor man i Mads' tilfælde kan gå direkte til at fortælle om Mads' interesse for biler, el og diesel, så bliver Kathrines faglige interesser sekundære, bogstaveligt talt skubbet til side af en anden fortælling, nemlig den, der handler om at vælge kønsutraditionelt, at hun vælger en 'drengedannelse'.

Det er ikke kun i historienes indledninger, at de to historier adskiller sig fra hinanden. Hvor Mads' historie udmærker sig ved slet ikke at inddrage køn som noget, der er betydningsfuldt, så fylder køn meget i historien om Kathrine. Men hvad fortæller det os? Det fortæller os, at køn først og fremmest kommer til at 'fylde noget', idet øjeblik man bryder med normerne for, hvordan køn kobles til valg af uddannelse og arbejde.

Som Kathrines (og mange andre unges) historie viser, så er der masser af mulighed for at vælge utraditionelt. Ingen afviser Kathrine i døren til htx-studiet. Kathrine er heller ikke det eneste eksempel på kønsutraditionelle valg af uddannelse og erhverv på uddannelsesguidens hjemmeside. Det faktum, at det kan lade sig

Der er knyttet køn til forestillinger om både uddannelse og erhverv. Køn kommer først og fremmest til at 'fylde noget', i det øjeblik, man bryder med normerne for, hvordan køn kobles til valg af uddannelse og arbejde.

gøre, kan bruges som et argument for, at der slet ikke er noget problem. Hvis man vil, så kan man. Og det er jo også rigtigt. Men fortællingen om Kathrine viser alligevel, at det måske ikke er helt så enkelt endda.

Når kønnet larmer

Kathrines køn kommer til at stå i vejen for, at historien om hendes uddannelsesvalg kan fortælles uden, at køn er med som en slags 'støj på linjen'. Teknisk gymnasium har et kønsmærke, der ikke matcher Kathrines kvinde-køn. Det bliver af langt de fleste opfattet som et 'drengegymnasium'. Hvor Mads' køn ikke umiddelbart gør noget væsen af sig, så larmer Kathrines køn. Helt stille er der nu ikke omkring køn i Mads' historie, men det vender vi tilbage til om lidt. Under overskriften "Ikke kun for drenge" står der:

Pointen er, at det billede af mekanikerarbejdspladsen, som fortælles frem her, ikke er kønsneutralt.

Det er kønnet på en måde som betyder, at det bliver naturligt og selvfølgeligt at de, der arbejder her, er mænd.

"Htx opfattes normalt som noget primært for drenge. Sådan tænkte Kathrine også til at starte med. Men hun brugte sine erfaringer fra idrætsungdomsskolen og fulgte sin lyst for resten, og så sprang hun ud i det. "Den idrætsklasse, jeg gik i, der var vi kun tre piger og 28 drenge, så det generer mig ikke, og man kan jo også hygge sig med drengene. Og egentlig er det lidt forkert, for der er også fag for piger på htx, fx design, service og kommunikation. (...) Jeg tror det kommer af, at drenge tænker fysik og matematik på højt niveau, og det er ikke så tit, at piger gør det. Men kan jo rent faktisk vælge de to fag fra, og nøjes med at tage engelsk og dansk, og så er tingene ligesom på et almindeligt gymnasium. Man skal bare have det på b-niveau og så afslutte det der." (ug. dk)

Citatet viser, hvordan køn i høj grad former fortællingen om at være pige på HTX. Det der er værd at bide mærke i, at det i langt højere grad er *forestillingerne* om uddannelsen, end det at være på uddannelsen, som spænder ben. Kathrine taler op imod en forestilling om, at 'Htx opfattes som noget primært for drenge' – altså uddannelsens kønsmærke. Heldigvis har Kathrine nogle erfaringer med at være pige blandt mange drenge og det er de erfaringer, der giver hende mod på at følge sine faglige lyster. Dermed taler hun også op imod en forestilling, der handler om, at man som minoritetskøn, kan have det svært med det sociale liv på en uddannelse. 'Man kan jo også hygge sig med drengene' må hun forklare. En tredje forestilling som Kathrines taler op imod, er forestillingen om, at der er nogle fag, der appellerer mere til det ene køn end det andet. Og dermed også fag, som det ene køn er bedre til end det andet. Kathrine forsøger på den måde at forhandle uddannelsens køn. På den måde kan man se

Katrines udsagn som et indlæg i en forhandling. At det i modsætning til, hvad man forestillingerne siger, er vældigt meningsfyldt, sjovt og lærerigt at være pige på htx. Katrines går så vidt i sit forsøg på at forhandle uddannelsens køn, at hun forklarer, at piger slet ikke behøver at vælge utraditionelt. Man kan jo vælge 'drengefagene' matematik og fysik fra, og nøjes med at tage engelsk og dansk. 'Og så er tingene ligesom på et almindeligt gymnasium' som Kathrine siger.

Matematik er for drenge – og for Katrine

Derfor er det også interessant, at det ikke er det Kathrine selv har gjort. Katrine fortæller nemlig, at hendes to favoritfag er matematik og design. Alligevel bruges meget spaltepads på at fortælle om de fag, der kan betegnes som 'feminine'. Vi får at vide, hvad Kathrine laver i faget design, mens der intet fortæles om, hvad hun laver i matematik. Konsekvensen bliver, at vi ikke får at vide, hvad man laver i matematik på htx eller hvorfor Katrine synes det er et spændende fag. Derfor er historien – paradoksalt nok – med til at reproducere en opdeling i 'drengefag' og 'pigefag'. Vi går glip af fortællingen om pigen, der brændende interesserer sig for naturvidenskab, til gengæld fortæles den ofte fortalte (og stereotype?) historie om kvinders interesse for 'bløde' fag som design, service og kommunikation.

Mekanikermænd

Anderledes forholder det sig som sagt med Mads og mekanikerarbejdet. Men betyder det, at køn forsvinder, når Mads' historie skal fortælles? Eller at det ikke er relevant? Både ja og nej. Ja, fordi det ikke adresseres direkte og på den måde fremtræder irrelevant. Nej, fordi køn stadigvæk er der, ikke mindst i den måde arbejdspladsen beskrives:

"Den store, lyse værkstedshal er forbavsende ren. Der er personbiler, varebiler og mekanikere overalt. På væggen hænger der skruetrækkere, skruenøgler, topnøgler, tænger – og en enkelt kalender med damer. (...) Mads synes, at der er en god stemning på værkstedet. "Vi udveksler erfaringer og snakker med hinanden samtidig med, at vi arbejder."

Det gode samvær med kollegerne fortsætter også uden for arbejdstiden. "Vi arrangerer forskellige ture, fx en fodboldtur, hvor vi skal ind og se landskamp. Og vi tager ud og bowler en gang imellem."

Vi får at vide, at hallen er 'forbavsende ren' og at der på væggene hænger alskens værktøj og 'en enkelt kalender med damer'. Hvor lidt eller hvor meget tøj damerne har på, står der ikke noget om. Men et bud kunne være, at vi er ovre i den afklædte afdeling. Det er det vi forestiller os – og det kulturelt forventelige. Derfor kan oplysningen udelades af teksten. Beskrivelsen af værkstedshallen kan på den ene side læses som en afkræftelse af i hvert fald én af fordommene om mekanikerarbejdet, nemlig, at det foregår i snavsede omgivelser. Beskrivelsen af dame-kalenderen, kan enten læses som en forundret konstatering af, at der kun er én kalender (og ikke flere) eller som en bekræftelse på, at der naturligvis hænger sådan en kalender netop her.

Beskrivelsen kan læses som en, der kønsmærker mekaniker-arbejdspladsen. Her foregår arbejde, der forbindes med snavs af den slags, der kræver blå kedeldragter, hvor man får olie på fingrene. De, der arbejder her, kan lide at se på 'damer'. Som Mads fortæller, kan han og kollegaerne også godt lide at tage ud og se fodboldkampe sammen efter arbejdstid.

Pointen her er ikke, at der er noget galt med at se på damer. Der er heller ikke noget

galt med mænd, der ser fodbold efter arbejde. Pointen er, at det billede af mekanikerarbejdspladsen, som fortælles frem her, ikke er kønsneutralt. Det er kønnet på en måde som betyder, at det bliver naturligt og selvfølgeligt at de, der arbejder her, er mænd. På den måde reproducerer teksten en traditionel sammenkædning af køn og uddannelsesvalg.

Dorthe og Rasmus – historier om køn og madlavning

Et andet eksempel på hvordan køn, fag og kompetencer fletter sig sammen, finder vi i Uddannelsesguidens historier om Rasmus og Dorthe, der begge har madlavning som central kompetence i deres arbejde. Dorthe er nyuddannet ernæringsassistent og Rasmus er uddannet kok (Gastronom).

Der er mange lighedspunkter i de to portrætter. Begge beskriver, hvad det er der ligger bag Rasmus' og Dorthes valg af erhverv, hvad der er det gode ved arbejdet og hvordan en almindelig arbejdsdag ser ud. Og det som Rasmus og Dorthe laver, når de er på arbejde, ligner på mange måder også hinanden; de tilbringer arbejdsdagen i et køkken, hvor de laver mad til andre.

Men hvor Dorthe er ansat på i et køkken på et hospital, arbejder Rasmus i køkkenet på en restaurant. Dorthes arbejdsplads er kvindedomineret, mens det forholder sig omvendt med kokkefaget. Vi ved fra statistikkerne, at 2/3 af ansøgerne til kokkeuddannelsen er mænd. Ved at kigge nærmere på de to portrætter, kan vi blive klogere på, hvordan mad som erhverv og kompetence er kønsmærket. Dermed kan vi også blive klogere på, hvad det er for nogle signaler, som sendes til uddannelsessøgende kvinder og unge mænd, der overvejer at gøre madlavning til deres levevej.

Passion eller praktik?

Lad os starte med at kigge nærmere på Dorthes og Rasmus' vej ind i madlavning. Artiklen om Rasmus indleder med at fortælle, at Rasmus siden han var ganske ung har drømt om at blive kok:

”Det fangede mig, fordi der både var et aktivt og et kreativt miljø”,

fortæller Rasmus. Artiklens forfatter skriver ligeledes, at ”Rasmus brænder særligt for den kreative del, hvor der skal komponeres nye retter”. Dorthes historie er en anden, hun har nemlig en uddannelse som grafiker bag sig, så det er ikke barndomsdrømmen, men derimod manglen på job inden for grafikerbranchen, der har fået hende til at tænke, at hun ”ligeså godt kunne følge sin interesse for mad”. Hvor Rasmus' valg af madlavning som erhverv bliver til passion, bliver Dorthes valg praktisk – noget hun ’ligeså godt’ kunne gøre. Et valg uden den store passion.

”Det var tilfældigt, at det blev på et hospital, det kunne lige så godt have været i fx en kantine eller en børnehave eller vuggestue”,

fortæller Dorthe. Dermed reduceres den konkrete arbejdsplads til et sted uden særlige kvaliteter. Det betyder ikke, at Dorthe ikke brænder for at lave mad, men det betyder, at fortællingen om arbejdet bliver uden samme intensitet som fortællingen om Rasmus' valg. Rasmus lever en drøm ud – Dorthe har skiftet en tilværelse som arbejdsløs ud med et fast arbejde.

Kigger man på hvordan selve arbejdet – at lave mad til andre – beskrives, er der umiddelbart mange lighedspunkter mellem hospitals- og restaurantkøkkenet. Begge steder laves mad ”fra bunden” med friske råvarer og både Dorthe og Rasmus mødes dagligt med krav

om "at der skal leveres". Kvaliteten og timingen skal med andre ord være i orden uanset om maden er til patienter eller til restaurantgæster.

Alligevel er der meget i beskrivelserne af de to køkkener, hvor Rasmus og Dorthe tilbringer deres arbejdsliv, og ikke mindst i beskrivelserne af selve arbejdet, der adskiller sig. Hvor køkkenet i restauranten "summer af aktivitet" inden det "går løs" i restauranten, så bruges der ikke meget krudt på at beskrive stemningen i hospitalsskøkkenet – også selvom Dorthe fortæller, at de "har det rart". Faktisk gøres der i fortællingen om restaurationskøkkenet en del ud af at fortælle, at det er "en stressende og fysisk hård verden, som er fyldt med skideboller, hvis der ikke bliver leveret". Man kan sige, at restaurationskøkkenets "hårde tone" er med til at fortælle, at her er en arbejdsplads for folk med 'hård på brystet'. Dermed vedligeholdes kokkefagets kønsmærke. Der knyttes mere prestige til det at arbejde i et restaurationskøkken, færre til det at arbejde i et hospitalsskøkken.

Pas på de stereotype fortællinger

Historierne om Mads, Katrine, Dorthe og Rasmus viser, at køn blander sig i vores kommunikation om valg af uddannelse og erhverv. Uden at ville det, kommer vi ofte til at signalere nogle særlige, traditionelle sammenhænge mellem køn og kompetencer, og på den måde får vi gjort det mere naturligt og selvfølgeligt at både mænd kvinder vælger en kønstraditionel uddannelse. Og som historien om Katrine viser, så er det ikke nok blot at fortælle historien om, at man som ene mand eller kvinde godt kan lide at være på en uddannelse, hvor ens eget køn er i mindretal. Hvis ikke vi er opmærksomme på det, kan vi nemt få cementeret nogle tidssvarende forestillinger piger og drenge, køn og kompetencer. Med andre ord, så får vi på det symbolske plan åbnet dørene for nogle

Hvis ikke vi er opmærksomme på det kan vi nemt få cementeret nogle tidssvarende forestillinger piger og drenge, køn og kompetencer. Med andre ord, så får vi på det symbolske plan åbnet dørene for nogle andre, og det bliver køn og ikke interesser, kompetencer eller karaktererne, der bestemmer, hvem der finder vej til hvilken uddannelse.

og lukket dem for nogle andre. Dermed bliver det køn og ikke interesser, kompetencer eller karaktererne, der bestemmer, hvem der finder vej til hvilken uddannelse. Vi får gjort nogle job og uddannelser spændende og attraktive og andre meget mere jordnære og små-kedelige, – blandt andet fordi det ligger i vores kultur og dermed i vores sprog, at det mænd gør, er mere statusgivende og interessant, end det der forbindes med kvinder.

Men det er ikke kun i fortællinger, at køn taler med – også når vi bruger billeder og symboler i vores kommunikation, spiller køn en rolle. Og det er langt fra altid, vi får signaleret at der er plads til mennesker af begge køn. Det kommer der nogle eksempler på her.

De knap så gode eksempler

Faglært og student

EUX gi'r dig både erhvervsuddannelse og studiekompetence

EUX er en erhvervsuddannelse kombineret med gymnasial studiekompetence.

På TEC udbyder vi EUX inden for erhvervsuddannelserne til:

- datatekniker
- automatiktekniker
- elektronikfagtekniker
- elektriker
- klejnsmed

Uddannelsen er opdelt i et grundforløb på 1 år samt et hovedforløb på mellem 3½ og 4½ år – afhængigt af den erhvervsuddannelse det omfatter.

Gennemføres på Frederiksberg, i Ballerup og Lyngby.

Informationsmøder:

Lyngby
Akademivej, bygning 451 (DTU)
Tirsdag d. 7. juni kl. 19.00

Ballerup
Telegrafvej 9
Onsdag d. 8. juni kl. 19.00

Frederiksberg
Slehr Johansens Vej 7
Torsdag den 9. juni kl. 19.00

Se mere på www.tec.dk

TEC
Teknisk Erhvervsskole Center

The usual suspects I: Mænd og teknik.

Teksten er renset for køn – der er tale om ren information om at EUX er en erhvervsuddannelse, hvor man kan blive enten datatekniker, automatiktekniker, elektronikfagtekniker, elektriker eller klejnsmed. Annoncen viser et billede af en ung mand med hænderne ned i nogle farvestrålende ledninger. Derved reproduceres der en kobling mellem teknisk kompetence om mandekøn.

The usual suspects II: Kvinder og omsorg

Annoncen er en helsides kampagneannonce, der promoverer professionsbacheloruddannelser. Der er tale om uddannelser til lærer, pædagog, (Pædagogisk assistentuddannelse), sygeplejerske, fysioterapeut, tegnsprogstolk, tekstilformidler og psykomotorisk terapeut – alle uddannelser, der kun har få mandlige ansøgere. Annoncen her giver næppe mænd lyst til at søge ind som professionsbachelor, idet det nok er de færreste af dem, der kan identificere sig med pigen med det lange hår og perlekæderne, der kigger drømmende frem for sig (Med mindre de gerne vil være kæreste hende!). Det er heller ikke sikkert at budskabet om uddannelserne giver mulighed for at 'være noget for andre' er det, der tænder gnisten hos de uddannelsessøgende mænd. Og mon ikke man også godt kan forestille sig, at der var kvinder med en potentiel interesse i nogle af professionsbacheloruddannelserne, der skulle lokkes med andet eller mere end udsigten til at skulle være noget for andre?

De knap så gode eksempler

Bliv juridisk assistent

Et selvstændigt job med udfordringer og gode karrieremuligheder

Advokatsekretærskolens grunduddannelse begynder nye hold til september 2011. Uddannelsen strækker sig over 8 måneder med undervisning en gang ugentligt i København. Du kan også tage studiet som et delvist fjernstudie.

Advokatsekretærskolen giver dig kompetencer
Gennemført og bestået skoleforløb kan tælle med som en del af den teoretiske uddannelse til faglært advokatsekretær.

Vil du vide mere
Så tjek hjemmesiden www.danskeadvokater.dk/uddannelse eller rekvirer en brochure på ask@danskeadvokater.dk eller ring til sekretariatet på 33 43 70 00

DANSKE ADVOKATER

H. C. Andersens Boulevard 45 • 1553 København V
33 43 70 00 • service@danskeadvokater.dk

Med knold i nakken og spadseredragt

Uddannelsen til juridisk assistent er en grunduddannelse. Med den i bagagen kan man læse videre til advokatsekretær. Og hvilket køn har sådan en? Billedet bekræfter, at det er en kvinde. Her er der ingen forsøg på at udfordre fagets meget entydige kønsmærke, hverken i ord eller billede. Det er således ikke noget mysterium, at der i 2010 kun var 4 % mænd, der søgte ind på uddannelsen.

Test dine muligheder

Hvilken tegneseriefigur kan du bedst lide?

- ☐ Joakim von And, fordi han er dygtig fornæringsmand
- ☐ Georg Gearløs, fordi han er en genial opfinder
- ☐ Superman, fordi han er en hårdballende actionhelt
- ☐ Lucky Luke, fordi han er en godhjertet cowboy
- ☐ Tintin, fordi han er en snuformodig detektiv
- ☐ Zorro, fordi han er fræk og kan sit håndværk
- ☐ Tarzan, fordi han er stærk og fri

Von And eller Zorro?

Testen her er fra Ligestillingsministeriets site (lige.dk), der er sat i verden for at vise drenge og piger, deres forældre og vejledere, at uddannelsesvalget ikke behøver at være så kønstraditionelt. Det er en god og sympatisk ide. Alligevel beder man de unge uddannelsessøgende, kvinder og mænd, vælge om de identificerer sig mest med Joakim von And, Georg Gearløs, Superman, Lucky Luke, Tintin, Zorro eller Tarzan. Hvad blev der af Hexia de trix, Pippi, Catwoman, Nora Malkeko eller Supergirl? Helte er pr. tradition meget stereotype – også når det gælder køn, men det ændrer ikke ved, at valget af helte/rollemodeller her må siges at være kønsskævt.

Som eksemplerne fra de sidste afsnit viser, taler køn med, når vi kommunikerer om job og uddannelse – også selvom det ikke er vores intention.

Beskrivelser, der er rensset for køn findes også. Men de er ofte så neutrale og kedelige, at de i ikke rigtig fungerer som appetitvækkere for de uddannelses- og jobsøgende. Det er selvfølgelig også derfor, at mange uddannelsessites, kampagner og informationsmateriale benytter sig af billeder, symboler og fortællinger om virkelige mennesker. Rollemodeller og gode historier med høj underholdningsværdi er et hit, når det skal formidles, hvordan det er at gå på en uddannelse, eller hvordan hverdagen ser ud i en bestemt branche.

Men netop fordi virkeligheden – og ikke mindst mennesker af kød og blod – ikke er kønsløse, er det vigtigt at være opmærksom på, hvordan køn sniger sig ind i vores kommunikation – i hvert fald når vi gerne vil tiltrække talenter af begge køn.

Nu skal vi se nærmere på nogle eksempler, der viser hvordan køn kan tale med på måder, der virker inviterende – måder der signalerer, at her er plads til unge af begge køn. Eksemplerne er hentet fra aktuelt informationsmateriale, kampagner og internet-sites, der enten har til formål at oplyse potentielle ansøgere om job og uddannelser eller materiale med det formål at vække nysgerrigheden hos potentielle ansøgere.

De gode eksempler

Vi arbejder i industrien

Det er fedt at bruge både hovedet og hænderne

Maja er ved at være færdig med sin uddannelse som Klejnsmed hos Haldor Topsøe. Hun bestod sin svendepreve med en flot s-tal og fik derfor en bronzemedalje ved Metalindustriens Læringspris-uddeling 2007.

Maja har været lidt omkring, inden hun gik i lære. At vælge faldt på klejnsmed, var i det hele taget lidt af en tilfældighed. Hun var oprindeligt startet på uddannelsen til chokolatier, men måtte stoppe, da hun opdagede, at hun var overfølsom overfor marcipan.

Efter et par forskellige jobs fik Maja en søn, og efter barselsorloven kom hun i aktivitet på et smedeværksted. Det var her, hun opdagede, at hun godt kunne lide at arbejde med metal. Hun talte med kommunen og fandt en ordning, så det kunne lade sig gøre at tage en uddannelse samtidig med, at hun kunne passe sin søn.

Maja er rigtig glad for jobbet. Hun kan godt lide, at hun både skal bruge sit hoved og sine hænder. Og ikke mindst, at der altid er noget at se til. Hun er med til at vedligeholde produktionen, der kører 24 timer i døgnet, så hun skal altid være på mærkerne.

Maja behøver ikke bekymre sig om, hvad hun skal lave, når hun er færdig med uddannelsen, for hendes praktikvirksomhed har allerede sået klæerne i hende. Det er

Tilbage

20 gode karriere-muligheder

Maja Nielsen Klejnsmed

Læs de andre spændende cases her:

- ★ **Mona Kirrø Plasmager**
En uddannelse er næsten til en god fremtid
- ★ **Casper Sørensen Skibstekniker**
Spring ud i det

Projektet er økonomisk støttet af Den Europæiske Socialfond

Rollemodellerne

Sitet <http://www.spil-dine-kort-rigtigt.dk/> præsenterer tre rollemodeller. En af dem er klejnsmed-eleven Maja. Præsentationen af Maja er værd at fremhæve fordi den – under overskriften ”det er fedt at bruge hovedet og hænderne” – i et godt og levende sprog formidler Majas positive oplevelser og erfaringer med hendes uddannelsesvalg, uden at reproducere fortællingen om, at kvinder er en minoritet i faget. Fortællingen rummer derfor heller ingen ’advarsler’ til kvinder om at de skal være af en helt særlig støbning eller at de skal være parate til at finde sig i alt muligt, hvis de vil have en fremtid indenfor faget. Det samme kan fortællingen om Heidi, der uddanner sig til landmand. Heidis og andre kommende landmænds og –kvinders historier er fortalt i en pjece udgivet af uddannelsesudvalget for jordbrugsuddannelser. Se: www.jordbrugetsuddannelser.dk.

De gode eksempler

Fotografiet

Elektrikeruddannelsen er i udpræget grad præget af mænd. Der uddannes ca. 1100 elektriker årligt. Kvinder udgør to pct. af tilgangen til hovedforløbet. Samtidig vurderes det, at efterspørgslen på elektrikere vil stige i de kommende år (lærlingeanalysen 2010). Svaret på udfordringen ligger lige for: flere ansøgere til faget og gerne også flere kvindelige ansøgere. Og man kunne da godt forestille sig, at billedet her gjorde det nemmere for kvinder at se sig selv som en af fremtidens elektrikere.

Her er de mandlige murbrækkere

[Om](#)
[Færdigheder](#)
[Fællesskab](#)
[Møder](#)
[For begyndere](#)
[Presse](#)
[Links](#)
[Kontakt](#)

Hvad er Mpower?

Mpower er et projekt, der vil øge antallet af mænd og deres tilsvarende omsorgsjob.

Mænd der vil videre med verden

Download pjecen "Det er ikke for tosedrenge" til enten pædagogjobbet eller søsjobbet ved at klikke nedenfor

Det er ikke for tosedrenge

Det er ikke for tosedrenge

WARNING!

Du går efter pengene?
 Stop med at søge og du hurtigt miste mænd. Gør det en, der heller vil være på tværs af end på privatly.

Du vil være berømt?
 Det sker ikke her. Og des. Du skal ikke være bange for at være dig ud fra mangden. Her er ikke mange mænd.

Du vil have prestige?
 Nej. Du søger ikke på jøkkelen. Til gengæld kan du finde nogle scenerier på videnmænd. Du søger nemlig at kommunikere med andre. Og på kvinder.

Du hader at arbejde?
 Vælg en anden brødder. Her skal man have det bedre og være rigtig hurtigt.

Du mangler et bedre liv?
 Gør det hurtigt, inden hun dropper dig. Mænd? Skal hun ikke alle blomst, når i får børn?

Du er en tosedrenge?
 Hold dig langt væk. Her skal man kunne tæke dybden, og og forsætte.

Mpower | Social- og sundhedssektoren | 6. juli 2017 | 7000 Frederiksberg | Telefon: 7620 1039 | Mail: info@mpower.dk

Projektet

Projektet Mpower sigter mod at lokke flere mænd til arbejdet med børn og ældre. Projektet udmærker sig ved sit mangfoldige syn på, hvad mænd er. Dermed er der heller ikke nogen fastlåste forestillinger om, hvad det er mænd skal bidrage med til pleje- og omsorgsfagene. Projektet trækker på viden og erfaring fra både praksis, uddannelsesinstitutioner og forskning. Og dem, det hele handler om: mændene, er i centrum. Tjek hjemmesiden og bliv inspireret: <http://www.mpowermen2men.dk/>

De gode eksempler

Det virtuelle univers

Klimaheltene.dk.
Får VVS-branchen til at fremstå sexet, brainy og med plads til kommende klimahelte af begge køn. Godt gået.

Aviskampagnen

Metropolis annonce "Hår på brystet". Her gøres der op med sygeplejerskefaget som et fag for kvinder. Billedet og teksten udfordrer forestillingen om, at man som ansøger (kun) får brug sine 'kvindelige' omsorgskompetencer. Sygeplejerskefaget kræver mennesker m/k med både mod og (mands)hjerte.

Karrieretesten

Industriens uddannelser: <http://www.spil-dine-kort-rigtigt.dk/>. Præsentation af 20 forskellige uddannelser. Uddannelserne illustreres af i form af "karrierekort". På hvert kort, er der et portræt af en ung mand eller kvinde, der er i gang med en af uddannelserne. Sitet indeholder også information om uddannelsessteder, links samt en test, hvor man kan finde den uddannelse der passer til en, ved at indtaste sine interesser.

Jobbeskrivelsen

Vinderen af Danske Regioners prisopgave 2008 giver følgende eksempler på, hvorledes man kan kommunikere for at tiltrække mænd til sygeplejerskeuddannelsen;

Den oprindelige tekst lød: "Som sygeplejerske vil du først og fremmest komme til at møde livets glæder og sorger. Derfor skal du først og fremmest have lysten til at være i tæt kontakt med alle slags mennesker og have evne for at kunne udvise omsorg for syge og svage."

Det nye forslag: "At arbejde som sygeplejerske er et afvekslende og anderledes job. Det er et job som kræver, at du kan bevare overblikket, når mennesker svæver mellem liv og død. Du skal både have evne for og vilje til at hjælpe andre, være tillidsvækkende, ansvarsbevidst, fleksibel og samarbejdsvillig." Det nye forslag viser hvordan man ved at vægte beskrivelsen af kompetencerne i sygeplejefaget en smule anderledes, kan formidle et langt mindre kønsstereotrypt billede.

Anbefalinger

Arbejdsmarkedet behøver, som vi skrev i indledningen, en større kønsblanding. Forskning inden for feltet og en lang række undersøgelser viser, at kønsblandende arbejdspladser giver både bedre produkter, bedre arbejdsmiljø og færre flaksehalsproblemer – og ikke mindst giver det både piger og drenge, kvinder og mænd langt flere valgmuligheder end i dag.

Som det fremgår af de foregående afsnit, er der rigtig mange gode eksempler at trække på, når det gælder om at forsøge at inkludere henholdsvis unge kvinder og mænd på de uddannelser, hvor de kun findes i fåtal, hvis overhovedet.

Vi anbefaler, at man er meget bevidst om sin måde at kommunikere på og at man forsøger at inkludere både kvinder og mænd på måder, der signalerer mangfoldighed.

Tjekliste

Forberedelse

- Husk at man ikke kan skære alle kvinder og alle mænd over en kam. Der er store individuelle forskelle både blandt gruppen af kvinder – og gruppen af mænd.
- Vær kritisk overfor jeres egne fordomme om hvad kvinder og mænd kan – og hvilket køn der passer ind.
- Diskuter hvad I tror henholdsvis flere kvinder eller flere mænd vil kunne bidrage med på en uddannelse eller i faget.
- Tag en åben diskussion af hvad uddannelsens/fagets/jobbets indhold er – også med henblik på arbejdspladskulturen.
 - Hvilke elementer tror I kan virke frastødende på henholdsvis piger og drenge/kvinder og mænd?
 - Hvilke elementer tror I kan virke tiltrækkende på henholdsvis kvinder og mænd?
 - Hvilke elementer virker tiltrækkende på både kvinder og mænd?
- Overvej om der er tiltag I kan gøre på uddannelsen/skolen, der kan støtte de få piger på 'drenge'uddannelser eller de få drenge på 'pige'uddannelser. Sørg for at kommunikere jeres tiltag til nuværende og potentielle elever/studerende.
- Hvis I decideret har en strategi i forhold til en større kønsblanding på de uddannelser I udbyder, så vær klar i kommunikationen. I jobannoncer er det almindeligt at skrive "vi opfordrer både kvinder og mænd til at søge". Man kunne gøre noget ligende i forhold til optag af nye elever/studerende.

Illustrationer

- Tag stilling til om – og hvordan – jeres kommunikation (pjece/website/plakat el. lign) skal illustreres.
 - Sørg for at bede tegneren/fotograferen/grafikeren om at der også er illustrationer af det underrepræsenterede køn.
- Farvevalg og typografier bør ligeledes vælges meget bevidst, så man hverken ender i Barbie- eller i Actionmanfælden.

Indhold

- Brug fortællinger fra andre uddannelsessøgende – eller færdiguddannede. Præsenter flere forskellige tilgange til faget og HUSK at give 'ordet' til mindst en af det underrepræsenterede køn
- I kunne vælge at 'reklamere' for at I på jeres skole faktisk uddannede 3 kvinder som blikkenslagere sidste år; eller en lignende god historie
- Husk at efteruddannelsesmulighederne indenfor et fag kan bruges til at friste og perspektivere faget i forhold til både kvinder og mænd

Ordliste

Kønnet: ordet kan både bruges som et navneord, altså i forståelsen 'mande- eller kvinde-kønnet', men ordet kan også være et ud-sagnsord, hvorved det betegner en handling. At 'kønne' noget (fx en uddannelse, en kompetence eller et erhverv) betyder at man associerer det med enten kvinder eller mænd.

Kønsmærke: forståelsen af hvilket køn, der 'passer bedst' til bestemt uddannelse eller erhverv. Et kønsmærke vil som oftest være et udtryk for om det er kvinder eller mænd, der historisk set har domineret faget.

Kønsminoritet: Det køn, der er svagest repræsenteret, fx på en uddannelse eller i et erhverv

Kønsutraditionelt: handlinger, der bryder med de historiske og kulturelle forestillinger om, hvad der er feminint eller maskulint.

Læs mere

De kønsopdelte uddannelsesvalg. Malerfaget, SOSU-faget og el-faget. LO-Dokumentation, Nr. 2, 2009

Kvinder i byggefag. En interviewundersøgelse. Udgivet af SFI – det Nationale Forskningscenter for Velfærd, august 2011

Det kønsopdelte arbejdsmarked. En Kvantitativ og kvalitativ belysning. Socialforskningsinstituttet, 2006.

Landsorganisationen i Danmark
Islands Brygge 32D
2300 København S
www.lo.dk

LO-varenr.: 4800
ISBN-tryk: 978-87-773-5234-8
ISBN- elektronisk: 978-87-773-5236-2